

РЕФЛЕКСІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВREFLECTION AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL VALUES
FOR MEDICAL STUDENTS

У статті висвітлюється роль рефлексії у професійному саморозвитку майбутніх лікарів, що набуває особливої значущості у період війни. Майбутні лікарі повинні навчитися керувати своїми емоціями, а інколи навіть і притишувати їх у спілкуванні з пацієнтами чи їх родинами.

Актуальність передбачає розвиток рефлексії у студентів-медиків та її значення в майбутній професійній діяльності.

Професійна рефлексія розглядається як форма поставлених завдань перед особистістю, котрі вона повинна вирішити за рахунок власного досвіду, тобто відбувається процес синтезу, аналізу та прийняття рішень, завдяки яким особистість балансує між власними бажаннями та потребами.

Для лікарів рефлексивна практика розглядається як когнітивна навичка, котра передбачає вклад зусиль, щоб розцінити ситуацію з огляду на власні переконання, цінності і практичні навички, що уможлиблює вчитися на власному досвіді з метою покращення результатів практики. Найважливіше те, що лікарі повинні брати на себе відповідальність за свої професійний розвиток та забезпечити наявність доказів рефлексії для надання плану, як можна покращити лікування або провести інші заходи. Таким чином, рефлексію можна охарактеризувати як оцінку, яку формуємо на основі результатів впливу, що спричинює продовження циклу природного рефлексування у професійній практиці.

Компетентний рефлексивний лікар-практик неодноразово розмірковує про досвід і постійно вчиться з цього досвіду на користь майбутніх дій. Рефлексивна практика тепер є фундаментальним компонентом майбутньої кар'єри лікарів і позитивно впливає як на особисте, так і на професійне життя. Рефлексія може лише посилити забезпечення якості медичної допомоги і майбутнім лікарям стати компетентними практиками, тобто рефлексія набула значної експлікації в контексті професійного саморозвитку лікарів.

Ключові слова: студенти-медики, ЗВМО, рефлексія, професійний саморозвиток, професійні цінності.

The article highlights the role of reflection in the professional self-development of future doctors, which acquires special significance during the war. Future doctors must learn to manage their emotions, and sometimes even suppress them, when communicating with patients or their families.

Relevance of the article involves the development of reflection for medical students and its importance in future professional activity.

Professional reflection is considered as a form of tasks set before the individual which he must solve at the expense of his own experience; there is a process of synthesis, analysis and decision-making due to which the individual balances between his own desires and needs.

Reflective practice for doctors is considered to be a cognitive skill, which involves making an effort to assess the situation based on own beliefs, values and practical skills; it enables learning from own experience in order to improve the results of practice. Most importantly, doctors must take responsibility for their own professional development and ensure that there is evidence of reflection to provide a plan how treatment can be improved or other interventions implemented. Thus, reflection can be characterized as an assessment formed on the basis of the results of influence causing the continuation of the cycle of natural reflection in professional practice.

A competent reflective practitioner repeatedly reflects on experiences and continually learns from these practices for future career. Reflective practice is now a fundamental component of doctors' future careers and has a positive impact on both personal and professional lives. Reflection can only strengthen the provision of quality medical care and future doctors to become competent practitioners, that is, reflection has acquired a significant explanation in the context of doctors' professional self-development.

Key words: medical students, higher medical educational institutions, reflection, professional self-development, professional values.

УДК 159.923.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/66.28>

Ісаєва О.С.,

докт. пед. наук,
професор кафедри педагогіки
та інноваційної освіти
Інституту права, психології
та інноваційної освіти Національного
університету «Львівська політехніка»,
професор кафедри латинської
та іноземних мов
Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького

Хміляр І.Р.,

докт. філос. (Освіта/Педагогіка),
викладач кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін
Львівської медичної академії імені
Андрея Крупинського

Єрченко О.В.,

канд. філол. наук,
ст. викладач кафедри латинської
та іноземних мов
Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасна медична освіта поступово реорганізовується і ставить нові вимоги до викладачів і студентів. Тож конкурентні переваги отримують саме ці студенти, котрі не лише сформулюють важливі компетенції, навички і знання та володітимуть ІКТ, але й матимуть та розвиватимуть «soft skills» як креативність, критичність, рефлексія чи інші види мислення. Абсолютні переваги здобудуть власне майбутні фахівці, котрі зможуть не лише думати по-сучасному і швидко перелаштовуватися з однієї діяльності на іншу, але й накопичувати знання з різних галузей науки, комбінувати, синтезувати і застосовувати їх для вирішення поставлених завдань,

тобто працювати у команді та вміти спілкуватися з людьми. Саме майбутні лікарі повинні навчитися керувати своїми емоціями, а інколи навіть і притишувати або пригнічувати їх у спілкуванні з пацієнтами чи їх родинами. Тому роль рефлексії у професійному саморозвитку майбутніх лікарів набуває особливої значущості у період війни. Адже найважливішою вимогою сьогодення, котра забезпечить майбутньому лікареві конкурентність на ринку праці, розглядається поєднання професіоналізму та рефлексії як складової фахових цінностей.

Актуальність передбачає розвиток рефлексії у студентів-медиків та її значення в майбутній професійній діяльності.

Мета статті – охарактеризувати роль рефлексії у професійному саморозвитку майбутніх лікарів з точки зору професійних цінностей.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

- визначити особливості формування рефлексії у студентів-медиків як складову професійних цінностей;
- охарактеризувати професійну рефлексію та імплементувати у навчальний процес студентів-медиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Низка вчених Б. Братусь, Б. Вульф, О. Леонтьєв, В. Мухіна, О. Петровський розглядає рефлексію у контексті розуміння ролі і статусу освіти; Л. Мітіна визначає саморефлексію у якості механізму професійного розвитку; С. Кузікова, М. Савчин визначають рефлексію як ефективний механізм саморозвитку особистості; Кон і Т. Щербаків вивчають самооцінювання власних індивідуально-психологічних якостей; Д. Леонтьєв описує професійну саморефлексію як конструктивно-пізнавальну діяльність; Д. Браун, Ф. Василюк, О. Улибіна розглядають рефлексію як особливий стан свідомості; Є. Клімов, С. Рубінштейн описують спосіб саморегуляції поведінки, який відбувається через узгодження внутрішньо-особистісних і соціально-професійних потреб; К. Абульханова-Славська характеризує сутність професійної рефлексії; Л. Божович, М. Пряжніков, Л. Шнейдер визначають пошук сенсів у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Поняття «рефлексія» є актуальним для лікарської професії та вважається історично обґрунтованим. У 90 роках науковець Дьюї захопився дослідженням цього поняття і запропонував необхідність рефлексії в освіті, наголошуючи, що рефлексія над власною практикою вимагає сміливості і відкритості [7], що також є актуальним і для медиків. Також рефлексію можна розглядати як процес осмислення досвіду, щоб рухатися у практичній діяльності, тобто здобути практичні компетенції [7, 6, 5] з урахуванням власної точки зору. Отож, професіоналізм, сформованість ціннісного кругозору та культури, поєднаної з широкою ерудицією – це базові вимоги до сучасного фахівця сфери охорони здоров'я.

Беремо до уваги дослідження О. Панасюк [3], де представлено зміст освітньої роботи з майбутніми фахівцями та його значення для рефлексії й еволюції цінностей і моралі. Тобто, представлено методику формування цінностей, зокрема рефлексії студентів як складової їх професійної підготовки. Власне професійна рефлексія розглядається як форма поставлених завдань перед особистістю, котрі вона повинна вирішити за рахунок власного досвіду, тобто відбувається процес

синтезу, аналізу та прийняття рішень, завдяки яким особистість балансує між власними бажаннями та потребами.

Прикметно, що сучасний світ розглядає цінності як комплекс корелюючих морально-етичних установок загальнокультурного і професійно-етичного характеру, які детермінуються гуманістичною спрямованістю, пріоритетом суспільного служіння, культурною і соціальною зумовленістю. Тому актуальними є ідеї К. Роджерса, де розглядається розвиток особистості на основі самопізнання, Я-концепції, цілеспрямованої поведінки та дотримання цінностей. Особливу увагу зосереджено на процесі самопізнання, що базується на цінностях та чеснотах, котрі поєднують і рефлексію:

- відкритість, порядність, чесність, гуманність з колегами та пацієнтами;
- сприйняття, повага, тактовність, похвала співрозмовника;
- рефлексія, асертивність, емпатія у кар'єрній діяльності.

Варто наголосити, що рефлексія відображає особистісний, ціннісно-смісловий зміст знань, отриманих від взаємодії із зовнішнім світом у процесі життєдіяльності [4, 2016]. Тому важливим є твердження Б. Ліхачова, де «моральність розвивається в тій юній людині, у якій або в результаті спілкування з іншими людьми, або читання книг, або внутрішнього щирого серця осяяння раптом зажеврився вогник думки про себе, своє призначення у світі, про добро й зло, про інших людей і ставлення до них, про істину й неправду, про чудо природи й красу, про людську волю й відповідальність, про релігію, Бога тощо».

Особливої уваги також заслуговує проєкт О. Блашковой [1, с. 17], який зосереджується на підтримці саморозвитку гуманістично-ціннісного орієнтування: сприяння усвідомленню власних цінностей та можливостей щодо їх самовдосконалення; зосередження уваги студентів на вмінні здійснювати самоаналіз, який взаємодіє з рефлексією. Власне тому низка науковців визначають наступні особливості моралі, котрі мають безпосередній вплив на формування рефлексії у майбутніх медиків, а саме:

- а) мораль не підлягає закону причинності і принципу корисності;
- б) моральний закон не допускає розділення суб'єкта й об'єкта дії, тобто створювати мораль і практикувати її самому – це один нерозривний процес;
- в) мораль – це тяжкий тягар, який людина добровільно приймає на себе;
- г) мораль – це така гра, в якій людина надіється сама на себе.

Варто зазначити, що план Маршалла також характеризує рефлексію як ретельний аналіз і об'єднання ідей для створення нового розуміння

проблеми через цикли переоцінки ситуації. Тому необхідно обмірковувати власний досвід, щоб покращити та сформувати подальшу діяльність медичної практики, сприймати конструктивну критику та діяти відповідно, тобто рефлексувати і висновувати, тобто «рефлексивна діяльність виступає важливою умовою саморозвитку особистості, показником особистісних і професійних цінностей та смислів, що визначають культуру діяльності» [2].

Акцентуємо увагу на тому, що професійна саморефлексія базується на конструктивно-пізнавальній діяльності щодо творення майбутнього, яка здійснюється як самовизначена альтернатива, наслідки якої впливають життєві етапи, включаючи і професійну діяльність.

Низка науковців також стверджують, що рефлексію можна використати для інформування та зміни майбутнього лікаря-практика шляхом перегляду, аналізу та оцінки досвіду [5, 6]. Думати, аналізувати, планувати та надавати високоякісну і безпечну допомогу пацієнтам рефлексія допомагає відчути, оцінити і відрефлексувати про це як позитивний чи негативний досвід і дійти висновку та розгляду змін, які можуть знадобитися.

Уважаємо, що для лікарів рефлексивна практика розглядається як когнітивна навичка, котра передбачає вклад зусиль, щоб розцінити ситуацію з огляду на власні переконання, цінності і практичні навички, що уможлиблює вчитися на власному досвіді з метою покращення результатів практики. Найважливіше те, що лікарі повинні брати на себе відповідальність за свій професійний розвиток та забезпечити наявність доказів рефлексії для надання плану, як можна покращити лікування або провести інші заходи, тобто відбувається зміна власної моделі поведінки та діяльності відповідно до особливостей ситуації. Таким чином, рефлексію можна охарактеризувати як оцінку, яку формуємо на основі результатів впливу, що спричинює продовження циклу природного рефлексування у професійній практиці, а саме «поняття рефлексії у широкому сенсі застосовується для позначення актів самосвідомості, самопізнання, самоаналізу, самооцінки – того, що можна назвати «мисленням про мислення» [2, с. 103].

Висновок. Рефлексія вважається важливим аспектом медичної професії, адже вона сприяє особистісному фаховому зростанню. Цінність рефлексивної практики визнається завдяки позитивній ролі діагностики, лікування та догляду за хворими. Компетентний рефлексивний лікар-практик неодноразово розмірковує про досвід

і постійно вчиться з цього досвіду на користь майбутніх дій щодо пацієнтів. Рефлексивна практика тепер є фундаментальним компонентом майбутньої кар'єри лікарів і позитивно впливає як на особисте, так і на професійне життя. Рефлексія може лише посилити забезпечення якості медичної допомоги і майбутнім лікарям стати компетентними практиками, тобто рефлексія набула значної експлікації в контексті не лише професійного саморозвитку, але й особистісних якостей лікарів, які виявляються в процесі професійної діяльності та їх необхідно ефективно і швидко вирішувати.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у формуванні гуманітарного світогляду студентів-медиків у період війни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Блашкова О. М. Формування гуманістичних цінностей студентів природничих спеціальностей у навчально-виховному процесі педагогічних університетів. *Автореф. дис. канд. пед. наук, Східно-український національний університет імені Володимира Даля*. 2019. 15 с. Реферативна база даних «Україніка наукова» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/0419U005592>
2. Куліда О. Професійна рефлексія як складова саморозвитку особистості майбутнього юриста. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2017. Vol. 5. No. 4. С. 101–111. <http://ojs.mdpu.org.ua/index.php/itse>
3. Панасюк О. П. Формування моральних цінностей у майбутніх учителів фізичної культури. *Автореф. дис. канд. пед. наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*. 2011. 16 с. Реферативна база даних «Україніка наукова» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20111025001850>
4. Троїцька О. М. Діалог і толерантність у культурно-освітньому просторі вищої школи: *монографія*. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б.Хмельницького. 2016. 431 с.
5. Bulman C, Lathlean J, Gobbi M. The concept of reflection in nursing: qualitative findings on student and teacher perspectives. *Nurse Educ Today*. 2012. 32: P. 8–13. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2011.10.007>
6. Bulman C., Schutz S. *Reflective practice in nursing*. West Sussex: Wiley Blackwell; 2013. 274 p.
7. Dewey J. *How we think: a restatement of the relation of reflective thinking to the educative process*. Boston, MA: D.C. Heath & Co Publishers. 1933.
8. Royal College of Nursing. *Revalidation requirements: reflection and reflective discussion*. 2021. Available from: <https://www.rcn.org.uk/professional-development/revalidation/reflection-and-reflective-discussion>.